సెలవయింది...

నమ్మకం కుదరడం కష్టం. నమ్మకం ఉన్నా విడవకుండా దేవుని కొలువడం మరీ కష్టం. నమ్మి కొలిచేవారి సంఖ్య ఎప్పుడూ స్వల్పమే. అలాంటి వారికి స్వామిని కొలువడంవల్ల మాత్రమే తృప్తి చేకూరుతుంది. స్వామి సేవకు ఏమైనా అంతరాయం కలుగడం వారు సహించలేరు.

వర్షపు జల్లు కొంచెం వెనుకాడింది. "నాయనా, రామూ, ఎవరో ఏమో అన్నారని సాక్షాత్తూ ఆ వెంకటేశ్వరస్వామికి అపచారం చేస్తామా? తెల్లవారితే ఆ స్వామి కళ్యాణ మహోత్సవం. మనం వెళ్ళి సేవించకుంటే ఆ పాపం మహోగ్రమై మనలను జన్మజన్మాలకు వెన్నాడదూ?" అన్నాడు కృష్ణంరాజు తమ్ముడు రామరాజుతో.

రామరాజు మొరాయించాడు, "నేను మళ్ళీ ఆ ఊరి పొలిమేర త్రొక్కను" అని.

కృష్ణంరాజుకు కొంచెంగా దగ్గుతెర వచ్చి సర్దుకొంది. కాని మనసు వికలమైంది. బాధతో సుళ్ళు తిరిగింది. రామరాజు తన నిర్ణయం అంతిమమన్నట్లు చెప్పి పోయాడు అక్కడినుంచి. కృష్ణంరాజు హృదయం కలుక్కుమంది. ఆ బాధ శరీరమంతా వ్యాపించినట్లు అనిపించింది.

రాజు ఓపికచేసుకొని బయటకు వచ్చి తొంగి చూచాడు. ఆకాశమంతా నల్లని మేఘాలతో

పొంచి ఉంది. తూర్పు దిక్కుగా ఎర్రనైంది. మిన్నున ఇంద్రధనుస్సు వెలసింది. దక్షిణ దిశగా చిన్న సౌదామిని భ్రమిసింది.

"రేపే స్వామివారి కళ్యాణమహోత్సవం." గొణుక్కుంటున్నాడు రాజా. నలభై సంవత్సరాలు ఆ స్వామి సన్నిధిలో బ్రతికాడు. తన జీవితాన్నంతా ఆ స్వామి భజనలో పునీతం చేసుకొన్నాడు. అలాంటిది ఈ నాటికి స్వామిని వదిలివేయుటమా ? రాజా మనసు కలతపడింది. అలా జరగడానికి వీలులేదు. అలా జరిగితే తన ఈ జన్మకు అర్థం లేదు. నిష్కృతిలేదు. రాజా కనులలో మెరపుతీగ తళుక్కున మెరిసింది. మరులిప్తలో ఎక్కడో ఫెళఫెళమంది. రాజా ఒక నిర్ణయానికి వచ్చాడు.

ఇంటిలోనికి వెళ్ళి కావడి పెట్టెలోని పాత శాలువా, నలువది సంవత్సరాలుగా తన్నంటి పెట్టుకున్న భజనచెక్కలు తీసుకొన్నాడు. ఏకాయెకిన ఒంటెద్దుబండి గంగులు దగ్గరికి వెళ్ళి, "వైకుంఠపురానికి బండి కావాలి" అని అడిగాడు.

గంగులు క్షణకాలం నిరుత్తరుడయ్యాడు. ఆ వయసులో కృష్ణంరాజా ప్రయాణం.

గంధం యాజ్ఞ్యవల్క్యశర్మ

అందులో ఒక ప్రక్క ముంచుకు వస్తున్న వర్షం.

"బాబూ! పైన మొగిలిలేచింది. మిన్నున కైవారం వేసింది. జల్లాగదు" అంటూ వసిగాడు గంగులు.

'నా స్వామి కళ్యాణమూ ఆగదు.' తనలో తా ననుకొన్నాడు రాజా. పైకి, "కాదు, గంగులూ! వెళ్ళాలి. కావలిస్తే రేటు ఎక్కువ తీసికో" అన్నాడు.

గంగులులోని ఆశ వెర్రులెత్తి అనుమానం, భయం సర్దుమణిగిపోయాయి.

సాయంత్రం నాలుగు గంటలకు, ఈదర గాలి, చిరుచినుకుల జల్లుతోపాటు కృష్ణంరాజా నెక్కించుకొని గంగులు ఒంటెద్దుబండి ఎండ్రాయి గ్రామంనుంచి బయలుదేరింది వైకుంఠపురంకేసి.

*　　*　　*　　*

ఎండ్రాయి గ్రామం, గుంటూరునుండి అమరావతికి వెళ్ళే మార్గంలో ఉంది. ఆ గ్రామంలో కృష్ణంరాజా వంశం ఒకటిన్నర శతాబ్దులుగా ఉంటున్నది. అతని తాత ముత్తాత లందరు ఆస్తికులు; పాండిత్యం కల వారు. అనాదిగా వారు వృత్తిగా భజన పాటలు చెప్పుకొని జీవిస్తున్నారు. ఆ భజనలోనే వారి ఇహపర పరమార్థాలు నిక్షిప్తమయ్యాయి. ఎండ్రాయి గ్రామానికి, వైకుంఠపురానికి ఐదు మైళ్ళుంటుంది. వైకుంఠపురంలో శ్రీ వెంకటేశ్వరస్వామి కోవెల ఉంది. అనాదిగా కృష్ణంరాజ కుటుంబానికి, వైకుంఠపురంలో ఉన్న ఆ శ్రీనివాసునికి అనుబంధ భాంధవ్యాలేర్పడ్డాయి. ఆ గ్రామ ప్రజకు రాజాకుటుంబం దైవసమానం. రాజాకుటుంబానికి ఆ గ్రామ ప్రజలంతా భక్తకోటి. వారినందరిని నిరంతర సేవా నిరతిలో ముంచి, ఆ జగన్నాథుని పాదసన్నిధికి చేరువచేసే వ్యవస్థ తమది. ఆ ప్రయత్నంలో వారి జీవిత పారమార్థికచింతన ఉంది.

సరిగ్గా 55 సంవత్సరాల క్రితం కృష్ణంరాజా 15 సంవత్సరాల మానూగు మీసాల వయస్సున ప్రవేశించినాడు. తాత సుబ్బరాజాగారిచేత పండరీ భజనకై జీవితాన్ని కైంకర్యంచేస్తున్నట్టు ఆన తీసుకొని, నడుముకు కాసె బిగించి, చేత చెక్కలబట్టాడు. అది ఓ పవిత్ర విద్యా సంస్కారాభిలాష; కూచిపూడివారు అయిదవ ఏట గజ్జె కట్టడం లాంటిది.

చేత చెక్క పట్టిన నాటినుంచి రాజా పరవశ మందాడు. లోని చిత్తసంస్కారం, అనాదిగా వస్తున్న వంశ సంస్కారం కలగాపులగంగా కలిసి రాజా తన జీవితపరమావధికేసి సాగిపోయే ప్రయత్నంలో ఉత్తీర్ణుడు కావడానికి ఎంతో ఉపకరించాయి. రాజా మిసమిసలాడే ఇరవై సంవత్సరాల వయసునాటికి భజనలో ఉత్తీర్ణుడయ్యాడు. భద్రాచల రామదాసుకీర్తనలు పాడితే, గోపన్నే రాజాలా జన్మమందా డనేవారు.

*　　*　　*　　*

ప్రకృతి ఫెళఫెళమంది.

ఆలోచనలనుంచి తేరుకొని ముందుకు చూచాడు. కనుచూపుమేరలో వైకుంఠపురం కన్పించింది.

కృష్ణంరాజా 'అదిగో వైకుంఠపురం' అనుకొన్నాడు, కొండ ప్రక్కగా కన్పడ్డ కరణం గారి భవంతి చూచి. ప్రాణం లేచివచ్చినట్లయింది. వెంటనే 'శ్రీ రామచంద్రా!' అనుకొంటూ కనులు మూసుకున్నాడు ఆనందానుభూతితో. రామదాసు గానంచేసిన 'అదిగో భద్రాద్రి—గౌతమి ఇదిగో చూడండి!' అన్న భజన పాట జ్ఞప్తికి వచ్చింది. వైకుంఠపురంలో వేంచేసి ఉన్న వెంకటేశ్వరస్వామి రామస్వామిగా, వైకుంఠపురమే భద్రాద్రిగా, దాని ప్రక్కనే పారుతున్న కృష్ణమ్మ గౌతమిగా పొడకట్టాయి. మనసంతా సంతోషంతో కదనుత్రొక్కింది. "ముదమున సీత, ముదితలక్ష్మణులు చేరి గొలువగా రఘుపతి యుండెడి, ఆదిగో భద్రాద్రి, గౌతమి ఇదిగో చూడండి" అంటూ గొంతెత్తి కూనిరాగంతో ఆలపించాడు. మరో అరక్రోసుపోతే చాలు, వైకుంఠపురం వచ్చేస్తుంది. వచ్చేసినట్లే భావిస్తూ రాజా కండ్లు మూసుకొన్నాడు.

వైకుంఠపురానికి, తనకు, ఆ వెంకటేశ్వర స్వామికి ఏమిటో ఈ సంబంధం! తనకు ఆ ఊరికి తొట్టతొలిసారిగా సంబంధం ఏర్పడిన నాటి సంఘటన జ్ఞాపకానికి వచ్చింది రాజాకు. తనప్పటికి ఇరవై ఏండ్లవాడు. తన తాత సుబ్బరాజుగారు తనవెంట ఇలాగే స్వామివారి కళ్యాణం ముందురోజు తీసుకొని వెళ్ళారు. అప్పటికి తాతగారికి తనకు ఇప్పటిలాగే డెబ్బై సంవత్సరాలు. మొట్టమొదట తనచేత భజన బృందం నడిపించాడు తాతగా రానాడు. ఆ రోజు తాను భజన చెబుతూంటే ఊళ్ళో వాళ్ళంతా ముక్తకంఠంతో అన్నారు, తాతను మించిన వాడని. తాతగా రానాడు తననా ఊరికి, ఆ ఊరవి తనకు అప్పగించి, "నేను పెద్దవాణ్ణయ్యాను. ఇక అబ్బాయిని మీ కప్పగిస్తున్నాను" అన్నారు.

ఆ గ్రామ ప్రజ ఔదలదాల్చింది.

"నాయనా, ఏనాటిదో ఈ బాంధవ్యం మనకు! ఈ స్వామిని కొలిచి, ఈ ప్రజకు ముక్తి నిచ్చి నీవు ధన్యతగాంచు" అన్నారు తనతో. ఆ మాటలు ఈనాటికీ ధ్వనిస్తున్నాయి తనముందు. అంతా ఆరోజు తనను చిన్నరాజాగారని ఎంతో గౌరవించారు. పెద్ద రత్తయ్య ఇంటికి పిలుచుకొనిపోయి తాతగారికి, తనకు పంచలచాపు పెట్టి పంపించాడు.

"ఏరొచ్చింది రాజాగారూ!" అంటూ గంగులు వేసిన కేకకు రాజా గతంనుంచి మేల్కొన్నాడు. ఎక్కడ వర్షం పడ్డదో వైకుంఠపురాన్ని అంటిపెట్టుకొని ఉన్న ఏరు పరవళ్ళు త్రొక్కుతున్నది.

"సంగడన్నా లేదు, రాజాగారూ!" అన్నాడు గంగులు. రాజా ఆకాశంకేసి చూస్తూ ఉండిపోయాడు. దిగంతాన్నంతా వ్యాపించే కాంక్షతో వరుణుడు కారుమేఘాలతో వస్తున్నాడు. కుండపోత తప్పదు.

"బాబూ! తిరిగిపోదాం." వసిగాడు గంగులు.

అమ్మకోసం !

ఫోటో—కె. సత్యవతి (విజయవాడ-3)

రాజాకు దగ్గుతెర వచ్చింది. ఆ తెర తగ్గేసాటికి ప్రాణాలు ఎగిరిపోయినట్లే అనిపించింది.

"వైకుంఠపురానికి వెళ్ళాల్సిందే" అన్నాడు రాజా. "నీవు తిరిగి వెళ్ళు, గంగులూ" అంటూ కిరాయి ఇచ్చివేశాడు.

గంగులు తిరిగి వెళ్ళిపోయాడు. ప్రక్కనున్న మర్రిక్రింద కూర్చున్నాడు రాజా. ఒంటరిగా, ఆ చీకట్లు క్రమ్ముతున్న సంధ్యలో రాజాకు ముప్ఫయియేండ్లనాటి సంఘటన జ్ఞప్తికి వచ్చింది. ఆనాడూ ఇలాగే ఏరు ఉరికింది. పైన జోరున వర్షంకూడా పడుతున్నది. అయినా తానూ పట్టుదలగా కళ్యాణం చేయించాలి, గజ్జెకట్టి భజన చేయాలి—అనే పట్టుదలతో అదే మర్రి క్రింద నిలువబడ్డాడు. అంతలో ఆవలిగట్టు నుంచి భుజంగరెడ్డి గొంతు వినపడ్డది, "భజన పంతులుగారూ!" అంటూ. తాను పలికాడు. భుజంగం ఏరుకడ్డం పడి వచ్చి దాటించాడు. భగవంతుడే స్వయంగా భుజంగ రూపంలోవచ్చి దాటించాడేమో అనిపించింది. ఆనాటి భుజంగం ఈనాడు లేడు. రాజా కనులవెంట రెండు నీటిబొట్లు రాలాయి. 'మరి ఈ రోజే రూపంతో వచ్చి తీసుకొని వెళ్ళుతాడో ఆ స్వామి!' అనిపించింది. చేతిలోని భజనచెక్కలు అప్రయత్నంగా కదిలాయి. గొంతుక "నను బ్రోవమని చెప్పు నారీశిరోమణీ! జనకుని కూతుర జననీ జానకమ్మ, నను బ్రోవమని చెప్పవే—" అంటూ పాడసాగింది. చేతిలోని చెక్కలు తాళం మార్చాయి. "ప్రక్కన చేరుక....చెక్కిలి—నొక్కుచు" అంటూ ఆ చరణం వివిధగతుల్లో, వివిధ పద్ధతులలో, వివిధ తాళాలతో తాండవం చేస్తూంది. రాజా పరవశమైపోయాడు. వెనక ఒకసారి స్వామి కళ్యాణానికి బందరునుంచి వచ్చిన సానిమేళపు నాయకురాలు, రాజానోట ఆ పాట విని, మరునాడు ఆయనను పాడమని తాను అభినయం చేసింది. 'ఆహా! అభినయం అమోఘం!' అని అబ్బురపడిపోయారు రాజాగారు. 'ఆహా! ఆ లయ విన్యాసం అత్యద్భుతం!' అని మెచ్చుకొంది ఆ నాయకురాలు. ఆయేడే రాజాకు బంగారుకట్లు, పూలూ వేయించిన భజన చెక్కలను ఇచ్చి సన్మానం చేశారు. ఆ ఊరిలో ఆ చెక్కలను చూచి తన్మయత చెందారు రాజా క్షణకాలం. గతంలోకి దూసుకుపోయాడు.

సెలవయింది...

భామాకలాపాన్ని ప్రదర్శించింది ఒకనాడు నాయకురాలు. భామను చెలికత్తె ఉడికిస్తున్నది, "పల్లెమందిరదిగో సుందరి! మాధవుడల్లడుగో" అంటూ. ఆపాట మనోజ్ఞంగా ఉంది. మర్నాటి కల్లా తను భజన కత్తుకు అతుక్కునేలా సాధించాడా పాటను. తాను ఆ పాట పాడుతూ, భజన వరస వేస్తూ చక్రభ్రమణం చేయుచూ ఉంటే వృద్ధుల్లో కన్పించే ఆ రసమూర్తులలో ఎంత ఆర్ద్రత వెలసిల్లుతున్నదో! అంతా తాముగా భ్రమించి భ్రమణాలు చేయుస్తున్నట్లు, చేస్తున్నట్లు అనిపించింది. నాయకురాలు 'రాజాగారి చెక్కలకు పలుకని పదమూ, పాటా ఏదీ ఉండదు. పద్యాలు కూడా పలుకుతయ్యేమో!' అంటూ, తన మెప్పును ప్రకటించింది. ఆ రాత్రికిరాత్రి రాజా గజేంద్రమోక్షాన్ని భజన వరుసకు అనుగుణంగా పాటలను ఏరికూర్చాడు. అందులో గజేంద్రుడు విష్ణుమూర్తిని ప్రార్థిస్తున్న ఘట్టంలోని పోతనామాత్యుల భాగవత పద్యాలను పాట వరసలో అడుగులు వేయించాడు. "లావొక్కింతయు లేదు, ధైర్యము విలోలంబయ్యె! ప్రాణముల్ ఠావుల్ దప్పెను. మూర్ఛవచ్చె—" అంటూ భజన వరసలో చిత్ర చిత్ర భ్రమణలతో, అడుగుల్లో ఆ వరుస నిజంగానే గజేంద్రుడు దీనుడై లావుదప్పి, ప్రాణము మిన్ను పట్టుతుండగా, ఆయాసపడుతూ, అటూ ఇటూ ఊగిపోతూ, త్రాణలేక ఆక్రోశిస్తున్నట్లే ఆ బృందమంతా ఏకంగా కదులుతున్నట్లనిపించింది. నాయకురాలు అర్ధనూటపదహార్లు తాంబూలంలోపెట్టి రాజాకు ఇచ్చి దండం పెట్టింది.

ఆనాటి కళాభిమానం అలాంటిది.

అంతులేని పయనం ఫోటో—పి. సత్యనారాయణమూర్తి (కోటరామచంద్రపురం)

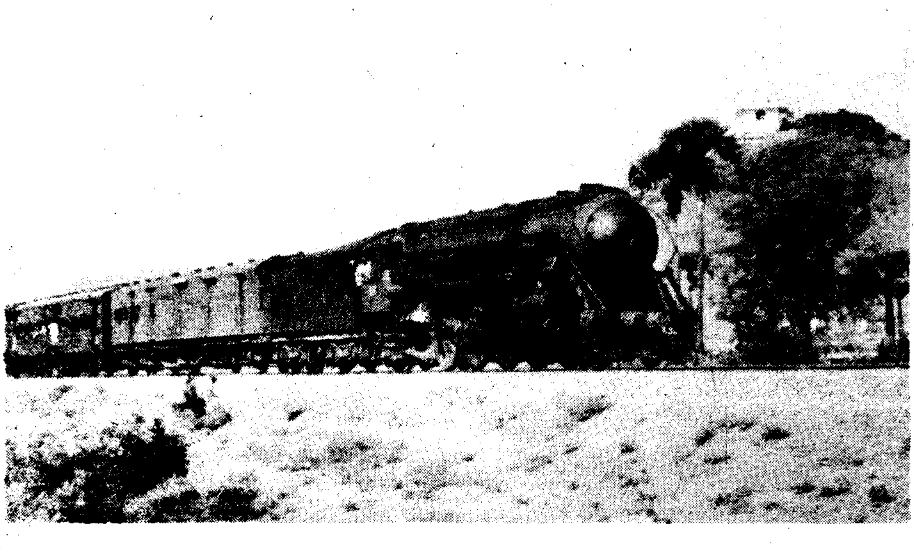

"బాబూ! దండంబెడతా!" అంటూ విన బడ్డ చుండి సీమడి కేకకు మేలుకొన్నాడు రాజా.

చుండి సీమప్ప! వైకుంఠపురాన్ని ఏళ్ళై సంవత్సరాలుగా అంటిపెట్టుకున్న కావలివాడు. "ఏం బాబూ! ఏరు దాటనివ్వలేదా!" అంటూ దగ్గరగా వచ్చాడు సీమప్ప.

"అవున్నా. స్వామివారి కళ్యాణానికి రావాలని వచ్చాను" అన్నాడు రాజా.

"నేను దాటవేస్తాను" అంటూ తలకు గుడ్డ చుట్టుకొని వచ్చాడు సీ..డు. రాజా మనసు కదను త్రొక్కింది. "నన్ను బ్రోవ నడిచి వచ్చితివా! నాపాలిదైవమా! నా రామచంద్రా!" అంటూ చరణాన్నందుకొంది మనస్సు. సీమడు రాజావెంట నడుస్తూ, "ఏందో బాబూ! కాల మంతా పిదప కాలమైపోయింది. వెనక మన రోజుల్లో భజన వరసబడితే దేవుడాడ ప్రత్యక్షమయ్యేవాడు. ఇప్పుడా ఓపికలూ లేవు. ఎంత సేపటికీ, ఆ బాకాల్లో పిచ్చి పాటలు పాడిస్తూ చెవులు గింగురుమనిపిస్తుండారు. డానుసులంట. పిల్లల్ని ఎగిరిస్తున్నారు ఎదవ గంతులన్నీ. కోటయ్యస్వామి తిరణాలకు కొండ కెళ్లితే, ఈ యేడు బాబూ, పెవలన్నిటికీ, వెనక కట్టే శివలీల గుడ్డలు లేవు. అన్నీ సినిమా కాకితాలే" అంటూ చెప్పుకుపోతున్నాడు. రాజా కెదురుగా సుళ్ళు తిరుగుతూ ఏఱు గింగిర్లు పెడుతున్నది. రాజాగారి కళ్లవెంట నీళ్ళు అలాగే తిరిగిపోతున్నాయి. వెనక తాను కోటప్పకొండకు వెడితే, తన భజన బృందానికి, మరోదానికి, లేదోపులో పోటీలు పడ్డాయి. జనమంతా ఏ భజన మిగులో తేల్చుకోవాలని కూచున్నారు. తాను నారాయణతీర్థుల తరంగాలు పట్టించాడు. 'శరణం భవ కరుణామయి కురు దీనదయాళో!' అంటూ మొదలు పెట్టాడు. అవతలి జట్టు చచ్చుపడ్డది. వాళ్లంతా వచ్చి చూడటం మొదలెట్టారు. తానూ ఇట్టే గ్రహించాడు, వాళ్లకు తరంగాల్లో ప్రవేశం లేదని. "యజ్ఞ యజ్ఞ సంరక్షణా యాదవ వంశాభరణా" అన్న పాదాన్ని వివిధ గతుల్లో మెలికలు వేయించాడు. పై ప్రేక్షకులంతా మొగ్గలు వేశారు. అవతలి భజన పంతులు వచ్చి తన మెడలోని పూలదండను రాజా మెడలోవేసి, 'కృష్ణంరాజా గారికి జై' అన్నాడు. రాజా 'తప్పు నాయనా! కృష్ణపరమాత్మకు జై' అని జేజేలు కొట్టించాడు. ఆనాటి కోటప్ప కొండ ప్రభలలో వస్త్రాలను తాకేది వల్లపాటి ప్రభ. ఆ ప్రభల నిండా శివలీలలు ఎంత సుందరంగా ఉండేవో! ఆనాటి ప్రజలే వేరు. ఆ చిత్త ప్రవృత్తే వేరు. ఆ వెర్రి వేరు. ఆ అనుభూతే వేరు.

"బాబూ! పై పంచకట్టుకోండి. దాటుదాం!" అంటూ సీమప్ప, రాజాను ఈ లోకంలోకి తీసుకు వచ్చాడు. అవతలి ఒడ్డున చేర్చి, దండం పెట్టి, "సెలవు తీసికొంటా బాబూ!" అన్నాడు సీమప్ప.

"కల్యాణానికి రావా, సీమప్పా?" అన్నాడు రాజా.

"వర్ధమానుదాక పోయిరావా, బాబూ!" అన్నాడు సీమప్ప. సీమప్ప అలా వెళ్ళిపోగానే, రాజా తలెత్తి చూచాడు. ఎదురుగా వైకుంఠపురం కన్పించింది. చీకటి క్రమ్మింది. అంతటి చీకటి లోను, ఊరిలో ఎలక్ట్రిక్ దీపాలు వెలిగి పోతున్నాయి.

రాజా రెండు ఫర్లాంగుల దూరంలో ఉన్న ఊరికేసి బయలుదేరాడు ఒంటరిగా. ఆలోచనలు వెనుకకు లాగినవి.

రాజా ప్రథ వైకుంఠపురంలో నలభై సంవత్సరాలు సాగిపోయింది. సరిగ్గా పది సంవత్సరాల క్రితం, స్వామి కళ్యాణంనాడు, డొక్కలో పోటు వచ్చింది. అలాగే స్వామివారి కళ్యాణం ముగిసే వరకు ఓపికతో భజన చేయించాడు. ఆ తరువాత వైకుంఠపురంలోని ఆయుర్వేద వైద్యులు ఆచార్యులుగారు రాజాను పరీక్షచేసి 'రాజాగారూ! వయసయింది. ఇక మీరు తట్టుకోలేరు. విశ్రాంతి అవసరం' అన్నారు. అప్పటికి రాజా వయసు అరవై సంవత్సరాలు.

"అంతేనంటారా?" అన్నాడు రాజా. "అంతే" అన్నారు ఆచార్యులుగారు. రాజా కళ్లవెంట నీరు కారిపోయింది, 'నా స్వామి కళ్యాణం చేసుకోవటానికి నాకీ అవరోధ మేమిటి?' అని. కన్నీరు మున్నీరయింది. 'స్వామీ! నీ భజన చేసుకోవటానికి, నా కీ అలసట, సొలసట ఏమిటి?' అంటూ వాపోయాడు.

ఆ మరుసటి సంవత్సరం తన తమ్ముడు రామరాజాను వైకుంఠపురానికి అప్పగించాడు, కృష్ణంరాజా. ఈ పది సంవత్సరాలుగా కృష్ణంరాజా అస్వస్థతతో, స్వామివారి-కళ్యాణానికి రాలేక పోతున్నాడు. తమ్ముడు రామరాజే భజన చెప్పి ఆ కళ్యాణ మహోత్సవాలను జరిపిస్తున్నాడు. వైకుంఠపురంనుంచి తమ్ముడు రామరాజా స్వామివారి కళ్యాణం చేయించి వచ్చాక, అక్కడి విశేషాలు ఓపిగ్గా విని ఆనందించేవాడు. ఆ స్వామివారికి ఏ అలంకరణ జరిగిందీ, స్వామి కళ్యాణంనాడు ఏ యే కీర్తనలు రామరాజా గానం చేసిందీ అడిగి తెలిసికొని ఆనందానుభూతిలో మునిగి పోయేవారు.

ఈ పది సంవత్సరాలలోనూ ఎంత మార్పో! వృద్ధులు ఒక్కొక్కరే పండుటాకుల్లా రాలి పోయారు వైకుంఠపురంలో. రెడ్డెమ్మలాంటి సహృదయుడు, వివేకి, జ్ఞాని స్వామి సన్నిధి చేరి పోయాడు. ఆ వార్త విన్న రోజు రాజా శోకమూర్తి అయ్యాడు. అలాగే బొల్లయ్య, అవధాని ....ఇలా ఎందరో భక్తులు రాలిపోయారు. ఆ తరంపోయింది....మరోతరం తరలి వచ్చింది.

ఈ సంవత్సరం రామరాజా స్వామివారి కళ్యాణానికి వెళ్ళాడు వైకుంఠపురం. కాని కళ్యాణం ముందురోజే తిరిగి వచ్చాడు. అలా అర్ధాంతరంగా తిరిగి వచ్చిన తమ్ముణ్ణి చూచి కృష్ణంరాజా నిరుత్తరుడయ్యాడు. "ఏమిటిది?" అని ప్రశ్నించాడు.

"ఆ ఊరికి, మనకు ఋణం తీరిపోయింది" అన్నాడు రామరాజా.

ఫెళఫెళమని పిడుగుపడినట్లు అయింది. "ఊరు మారిపోయింది. వెర్రితలలు వేస్తోంది. జ్ఞానలవ దుర్విదగ్ధులంతా పెత్తందారులైనారు. మన భజనను అవమానించారు. ఇంకెక్కడి స్వామి!" అన్నాడు రామరాజా.

కృష్ణంరాజా కూలిపోయాడు. అతనిముందు నలభై సంవత్సరాలనాటి స్వామి సాక్షాత్కరించారు. 'అంతటి వేలుపు కెంతటి దీనస్థితి!'

రామరాజా వైకుంఠపురం వెళ్లననటంతో. కృష్ణంరాజా బయలుదేరాడు స్వామి కళ్యాణానికి,

*   *   *   *

నల్లని మేఘాలనుండి మెరుపొకటి రాజా హృదయ నైర్మల్యంలా ప్రజ్వరిల్లింది. మరుక్షణంలో ఫెళఫెళమంటూ ఉరుమొకటి రాజా మనోవ్యథలా ధ్వనించింది. చలిగాలి వీచింది, వైకుంఠపురంలోని నాస్తికతలా.

రాజా కనులు తెరిచి చూచాడు. ఊరు వచ్చేసింది.

*   *   *   *

వీధి దీపాల వెలుతురున నడిచి వెళ్ళాడు రాజా. ఆయనను గుర్తు పట్టి పలుకరించిన వాళ్ళే లేకపోయారు. పెదరత్తయ్య గారింటికి వెళ్ళాడు. పెదరత్తయ్య మనుమడిప్పుడు పెత్తందారు. ఆ పెత్తందారిల్లు తాళంవేసి ఉంది. కరణం గారింటికేసి వెళ్ళాడు. కరణంగారు బెజవాడలో మకాం పెట్టారట. ఆ ఇంటిలోనూ ఎవరూ కన్పించలేదు. లంకంత కొంప బావురుమంటున్నది. ఒకప్పుడు బ్రహ్మరథం పట్టించుకొన్న ఆ ఊళ్లో రాజాను గుర్తించిన వారే లేకపోయారు. వీళ్లంతా గుర్తుపట్టలేకపోయినా, 'ఆ వేంకటేశ్వరస్వామి గుర్తు పడతారు' అని, గుడివీధి కేసి బయలుదేరాడు.

ఆ వీధి అంతా జనసమ్మర్దంగా ఉంది. ఎలెక్ట్రిక్ దీపాలు వెలిగిపోతున్నాయి. కాని ఏమిటో ఆ గత శోభ కన్పించలేదు రాజాకు. అతి కష్టం మీద దేవాలయం చేరుకోగలిగాడు. కాని, లోపలకు పోవటానికి వీలుపడింది కాదు. కళ్లవెంట నీరు తిరిగింది, చివరికి ఈ దేవాలయం కూడ తనను గుర్తించనందుకు. అంతలోనే, ఎవరో "డాన్సు, డాన్సు" అన్నారు. అక్కడి జనమంతా, విరగ త్రొక్కుకున్నట్లు బయటకు కదిలారు. ఆసమ్మర్దంలో రాజా తూలిపడిపోయాడు. ఒకరిద్దరు ఆయనమీదుగానే నడిచివెళ్లారు. ఆ జనసందోహం తరలి వెళ్ళి, దేవాలయానికి కొంచెందూరంలో బండిమీద సాగుతున్న 'డాన్సు' చూస్తున్నారు. రికార్డు సంగీతానికి అనుగుణంగా చిందేస్తున్నారు. ఆ బండిమీద ఆ 'డాన్సు'వాళ్ళు. నేలమీద నుండి దగ్గుతెరనుండి తేరుకొని, గోడ నాధారం చేసుకొని గర్భాలయంలోకి వెళ్ళాడు రాజా. స్వామి మోము వెల వెల పోతున్నది, ఆ విద్యుద్దీపాల ముందు. ఆ ఆముదపు దీపాల కాంతి, ఆ కాగడాల దీప్తి లే లీ వాడు.

రాబందులు
చిత్రం — చింతలపూడి అప్పలరాజు
(విజయనగరం)

బయట "ఓ వయస్సుకాడ ఇటు రారా!" అంటూ హోరు విన్పిస్తున్నది. రాజా కూల బడ్డాడు స్వామిముందు.

రాజా మనస్సు శిధిలమయింది. చిన్నగా "ఏ తీరున నను దయచూచెదవో ఇనవంశోత్తమ రామా! నా తరమా భవసాగరమీదను..." అంటూ వెక్కిలను ఆడిస్తూ, చిన్నగా పాడుకోసాగాడు. ప్రక్కగా, ఒక్కగా నొక్క స్త్రీమూర్తి, వృద్ధురాలు, కండ్లు మూసికొని కూర్చున్నదల్లా కండ్లు తెరిచి చూడసాగింది రాజాను. ఆమె పాటను ఆనందానుభూతితో నిమీలిత నేత్ర అయి వినసాగింది. చివరిసారిగా రాజా "లావొక్కింతయు లేదు, ధైర్యము విలోలంబయ్యె ప్రాణముల్ ఠావుల్ దప్పెను, మూర్ఛ వచ్చె... నీవే తప్ప నితఃపరంబెరుగ మన్నింపం దగున్ దీనునిన్ రావే ఈశ్వర కావవే వరద సంరక్షించు భద్రాత్మకా!" అంటూ వాలిపోయాడు. పాటగా సాగిన ఆ పద్యాన్ని, ఆ స్తోత్రగీతాన్ని పూర్తిగా వింటూనే కనులు తెరిచిన ఆ స్త్రీమూర్తి "రాజాగారూ! రాజాగారూ!" అంటూ వచ్చి వాలిపోతున్న ఆ రాజాగారిని పొదివి పట్టుకుంది. ఆఖరిసారిగా కండ్లు తెరిచిన రాజా, "అమ్మా, నీ వింకా ఉన్నావా? సెలవయింది, స్వామి సెలవయింది" అంటూ కనులు మూశాడు.

నాయకురాలు ఏనాడో చూచింది వైకుంఠపురం. ఈనాడు ఎలా ఉందో చూదామని పని గట్టుకొని వచ్చింది. రాజా దహన సంస్కారానికి కావలసిన డబ్బిచ్చుకుంది. అది కర్మభవ బంధం. అగ్ని సంస్కారం చేయబోయేముందు చితి చుట్టూ తిరిగి నమస్కరించి "సరస్వతమ్మ కళలలో మరో కళ రాలిపోయింది" అనుకుంటూ కృష్ణవేణమ్మ పాయ అయిన ఏటిలో స్నానం చేసింది. తెల్లవారేసరికి అనుకోనంత కృష్ణకు వరదవచ్చి, ఏటి పాయనంటి ఉన్న రాజాగారి చితాభస్మాన్ని చిటికెడు మిగల్చకుండ తనలో లీనం చేసికొంది. చుండుసీమడు కాటి కెళ్లి "నిన్ననే చివరి దర్శనం స్వామీ!" అంటూ ఆక్రోశించాడు.

కృష్ణమ్మ భీకరంగా, దీనంగా ఏదో అవ్యక్త భావాన్నాలాపించింది ఆ నీటి ఉరవడిలో. ★